

Poznámky k hodnocení

Jednou z nejdůležitějších činností, které probíhají ve škole je hodnocení. Jeho hlavním cílem je informovat o tom, jak probíhá výuka a jaké jsou její výsledky.

Hodnocení je vždy porovnávání něčeho s něčím, při kterém rozlišujeme „lepší“ od „horšího“ a vybíráme „lepší“, nebo se snažíme najít cestu k nápravě či alespoň ke zlepšení „horšího“. Podle toho, jak (podle jakého měřítka) je rozlišován „lepší“ výkon od „horšího“ mluvíme o **hodnocení normativním a kriteriálním**.

Při normativním hodnocení je výkon jedince porovnáván s jinými výkony. Nejčastěji jde o srovnávání výkonů různých žáků v jednom časovém okamžiku. Příkladem může být závod ve skoku do výšky, kde se určí pořadí závodníků podle aktuálního výkonu v porovnání s ostatními výkony. V tomto případě je použita **sociální norma**. Ve školním hodnocení je tato norma využívána při nejrůznějších žebříčcích žáků po prověrce, př. při známkování podle pořadí apod. Toto hodnocení je spojeno s psychickou zátěží žáků (a to i v daném okamžiku „lepší“), je spojeno s obavami ztráty sociálního postavení, prestiže... Vede k podvádění.

Vedle sociální normy učitelé někdy při hodnocení používají i tzv. **individuální normy**, kdy porovnávají hodnoty výkonu jednoho žáka v rozdílných časech. Přitom se bere v úvahu jednak úroveň dosavadních výkonů, jednak i tempo, jímž je žák postupně zlepšuje.

Měřítkem **kriteriálního** hodnocení je splnění úkolu (vyhovění předem daným kritériím a ukazatelům dobře odvedené práce), bez ohledu na to, jak úkol splnili ostatní.

Pro praxi školního hodnocení je velmi důležité rozlišit, zda jde o hodnocení **sumativní**, či **formativní**. Hodnocení takto rozlišujeme z hlediska jeho účelu.

Smyslem **sumativního hodnocení** je získat konečný celkový přehled o dosahovaných výkonech žáka. Jeho cílem je žáka nějak zařadit – rozhodnout, zda vyhověl, či nevyhověl. Typickým příkladem sumativního hodnocení jsou přijímací zkoušky nebo testy při pracovních konkurzech. Bohužel sumativní hodnocení převládá často ve škole i při zkoušení, prověrkách i desetiminutovkách, pokud v nich jde pouze o to změřit žákův výkon, zařadit jej – dát mu známku. Sumativní hodnocení však může mít i formu slovního vyjádření, např.: „Petr patřil po celý rok k nejlepším žákům třídy.“

Formativní hodnocení poskytuje hodnotící informaci (zpětnou vazbu) ve chvíli, kdy se může určitý výkon nebo činnost dají ještě změnit. Poukazuje na klady a nedostatky s cílem hodnocenou činnost zkvalitnit, jeho cílem je zlepšení budoucích výkonů. (Otázkou ovšem je, jak tohoto cíle může učitel dosahovat prostřednictvím pouhé klasifikace.)

Formativní hodnocení může plnit najednou tři velmi důležité funkce. V první řadě **funkci informativní**, tzn. že by žákovi mělo poskytnout maximum informací o jeho činnosti či výkonu prostřednictvím bezprostřední zpětné vazby. Tato informace by měla být co nejpřesnější. Proto pro ni není vhodné používat tzv. posuzovacího jazyka typu: „*Máš to špatně.*“ „*Ty jsi nemotora.*“ Ale ani pozitivní posuzovací formulace „*Ty jsi šikulka*“ „*Máš to dobře*“ nepodává žádnou informaci, naopak chová se jako nálepka, která může být prožívána jako osudový výrok o schopnostech žáka, který může vytvářet nerealistické sebehodnocení, strach ze selhání apod.

Proto je doporučováno používání popisného jazyka, v němž je popisováno, co hodnotitel vidí, slyší, co je zjevné, a díky tomu dostává hodnocený výstižnou informaci o výsledcích či průběhu jeho činnosti. Při tom je možno i vyzvednout, co na jeho práci oceňujeme: „*Vidím, že všechna písmena mají správný sklon a leží na lince. Stihl jsi napsat všechna slova, toto slovo jsi správně rozdělil. Na začátku vět jsi napsal velká písmena.*“ Po ocenění sám žák často, když dostane potřebný prostor, poukáže i na prozatímní nedostatky.

Popisný jazyk napomáhá i **funkci korektivní**, v níž jde o korekci práce, o její vylepšení. I tady používá učitel popisu: „*Podívej se na místa, kde končí jednotlivé věty. Říkali jsme si, že všechny věty musí končit nějakým znaménkem.*“ Chyba tu není chápána ani učitelem, ani žákem jako zlo, z něhož je třeba mít strach, ale jako nutný předpoklad k uvědomělému zlepšení práce.

Takto podávané hodnocení plní i **funkci osobnostně vývojovou**, díky níž se učí žák vytvářet o sobě a svých výkonech realistický obraz, který je základem reálné sebedůvěry a dalšího rozvoje žáka. Žáci se tak díky popisnému jazyku při formativním hodnocení učí postupně dovednosti hodnotit cizí i svou vlastní práci. Dovednost sebehodnocení se tak stává jedním z dosažitelných cílů výuky.

Dovednost používání **popisnou zpětnou vazbu** je jednou z podstatných podmínek efektivního školního hodnocení (formativního). Zopakujme si proto, jak při ní postupovat:

- a) Popišme, co je zřejmé, co vidíme, co slyšíme...
„*Vidím, že ses snažil napsat diktát úhledně. Chyby, které jsi v něm při kontrole našel, jsi správně opravil. Všechna i a y po měkkých a tvrdých souhláskách jsi napsal správně.*“
- b) Hovořme o pocitech dítěte...,
„*Máš asi radost, že už máš toto učivo dobře procvičeno a žeš ho dokázal v diktátu správně použít...*“
případně i o pocitech svých:
„*Jsem ráda, že je písmo čitelné. Diktát se bude dobře číst.*“ (Ne však: „*Tos mi udělal radost, že jsi...*“, protože dítě nepíše diktát nám pro radost! Učí se ne kvůli nám, ale kvůli sobě...)
- c) Dejme dítěti možnost, aby se k našemu hodnocení samo vyjádřilo. Často samo přejde od popisu pozitivních stránek výkonu k tomu, co se mu tentokrát nepovedlo a co chce zlepšit.
- d) Poukažme na chyby a nedostatky, které dítě samo neodhalilo
„*Vidím dvě chyby z toho, co jsme brali posledně...*“
- e) nechejme dítě vysvětlit, v čem chyba spočívá, případně to ve spolupráci s ním vysvětleme, naznačme další postup...

Podle Slavík, Jan. Hodnocení v současné škole. Praha: Portál 1999. ISBN 80-7178-262-9 s použitím příkladů popisného jazyka Š. Mikové a J. Stang.